

законодавчєне закрєпленє мінимального уровнє соціальної захити ісохєдє из прагматичних, а не популістських позицій

Ключевые слова: Конституція України, соціальна захита, соціальні услуги, Конституційний Суд України, обмеження права

Schumna L.P. In relation to possibility of limitation of right on social services as to the component of social defence of population of Ukraine

In the article drawn conclusion, that by the optimal method of decision of problems of grant of social services, there are a decision and further legislative fixing of minimum level of social defence coming from pragmatic, but not populist positions

Key words: Constitution of Ukraine, social defence, social services, Constitutional Court of Ukraine, limitation of right

УДК 342.9:5.08

*К.В. Шурупова,
к.ю.н., доцент кафедри філософії
і соціальних наук
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

**СПІВВІДНОШЕННЯ ОБ'ЄКТА ТА ПРЕДМЕТА
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА
ЯК ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА**

У дослідженні автор розглядає актуальність проблем, пов'язаних із формуванням інформаційного права, виявляє особливості інформаційних відносин. Автор визначає предмет та об'єкт інформаційного права, досліджує співвідношення між ними, виходячи з того, що є загальним та конкретним для галузі інформаційного права. Особлива увага приділена виявленню елемента, що поєднує суспільні відносини, врегульовані нормами права інформації в єдиний комплекс.

Ключові слова: предмет інформаційного права, об'єкт інформаційного права, інформаційні відносини, інформація, право інформації.

В сучасних умовах становлення інформаційного права, його динамічний розвиток відбувається завдяки розвитку суспільних відносин у сфері володіння, користування та розпорядження інформаційними ресурсами, які потребують належного правового регулювання. Актуальність проблем, пов'язаних із формуванням інформаційного права, викликає широку зацікавленість вчених і практиків.

Інформаційне право, як окрема галузь права, має своїм завданням регулювання особливої однорідної групи суспільних відносин, що називаються інформаційними відносинами.

З метою виявлення особливостей цих відносин, слід чітко визначити предмет та об'єкт інформаційного права, встановити співвідношення між ними, виходячи з того, що є загальним та конкретним для галузі інформаційного права, а також виявити елемент, що поєднує суспільні відносини, врегульовані нормами цього права в єдиний комплекс.

Інформація та інформаційні об'єкти є складними об'єктами, специфіка яких виявляється в процесі здійснення прав, виконання обов'язків і відповідальності, що виникають з приводу інформації. Однорідність і особливість інформаційних відносин визначаються особливостями й юридичними властивостями цих об'єктів, із приводу яких чи у зв'язку з якими виникають інформаційні відносини. До таких об'єктів слід віднести інформацію та інформаційні технології, а також засоби зв'язку та телекомунікації.

Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування проблеми внесений напрацюваннями провідних вітчизняних сучасних теоретиків В. Копилова, В. Крюкова, В. Северина, О. Скакуна, В. Цимбалюка, М. Шевченка та інших.

Так, В. Копилов виділяє наступні особливості інформаційних відносин [1, 98-99]:

- виникають, розвиваються та припиняються у зв'язку з інформацією;
- визначають державну політику щодо дотримання і захисту інформаційних прав людини;
- відбивають особливості застосування публічно-правових і цивільно-правових методів правового регулювання.

Обіг інформації у суспільстві дає підстави для висновку про наявність нового виду суспільних відносин – інформаційних, які є об'єктом правового регулювання [2, 22]. Нагромадження нормативної маси в даній сфері дає підставу для постановки питання про відокремлення нової галузі права [3, 5].

Сукупний аналіз розглянутої вище інформаційної сфери, діяльності суб'єктів у цій сфері, пов'язаної з інформацією та інформаційними об'єктами, з урахуванням дотримання їхніх прав і виконання обов'язків, дає можливість виявити таку сукупність загальних для даної сфери відносин, а також відносин по окремих видах діяльності, систематизувати їх.

А тому визначення співвідношення змісту предмета та об'єкта інформаційного права є актуальною теоретико-методологічною проблемою сучасного інформаційного права, яка заслуговує на особливу увагу.

Мета дослідження – висвітлення проблеми щодо визначення об'єкта та предмета інформаційного права, співвідношення між ними та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи правового регулювання суспільних інформаційних відносин.

Інформація є засобом, що забезпечує можливість існування людини в суспільстві, накопичення знань про навколишній світ, на підставі яких людина обирає лінію поведінки та задовольняє свої потреби, засобом керування людиною, її поведінкою, діяльністю громадських організацій, органів державної влади. Інформація є найважливішим засобом організації політичного, економічного, духовного та соціального життя суспільства, організації функціонування системи органів державної влади. Крім того, обмін інформацією у суспільстві становить підґрунтя формування окремої особистості.

Статтею 1 Закону України "Про інформацію" інформацію визначено як документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Окрім легального визначення інформації, її як зведення про факти, події, процеси і явища, стан об'єктів, їхні властивості, деякі предметні особливості, необхідні для оптимізації прийнятих рішень у процесі керування даним об'єктом [4, 8].

У суспільних відносинах інформація досить часто відіграє вирішальну роль у житті людини, є єдиним засобом доведення змісту соціальних і правових норм, попередження про можливі негативні наслідки їх недотримання.

Будь-яка інформація складається із повідомлень, які є формою подання інформації. Повідомлення можуть існувати у вигляді усного повідомлення або тексту, графіків, таблиць тощо. З наукової точки зору поняття "інформація" та "повідомлення" відокремлюють за критеріями «матеріального» та «ідеального». Повідомлення завжди матеріальне та сприймається людиною через п'ять органів почуттів або може прийматись та реєструватись спеціальними приладами. Важливою особливістю інформації є те, що вона знімає невизначеність, надає певного змісту та обґрунтованості поведінці суб'єкта.

Вважається, що сьогодні найбільш дослідженими питаннями інформаційного права є: предмет та метод інформаційного права, інформація як об'єкт правового регулювання, право на інформацію, проблеми інформаційної безпеки, правова інформатика як наука тощо.

Проте у розмаїтті наукових досліджень та у практиці застосування норм інформаційного права досить часто виникає потреба чіткого розмежування понять "предмет" та "об'єкт" правового регулювання інформаційного права, а також визначення співвідношення між ними. Це визначається необхідністю уникнення неоднозначності розуміння правовідносин у конкретних обставинах. Наприклад, звернення громадянина до органу державної влади з метою ознайомлення з певним документом реалізує його право на інформацію шляхом здійснення конкретних дій у визначеній сфері права за предметною ознакою. В даній ситуації предметом інтересу особи виступає конкретний документ. Законодавство встановлює право громадянина на отримання інформації та обов'язки організації видати до-

кумент, який потрібен громадянину. Воно регулює суспільні відносини цих взаємопов'язаних законом суб'єктів у формі надання громадянину інформаційної послуги з боку установи та певних дій самого громадянина, який відповідним чином робить свій запит.

Водночас, кожна визначена сфера діяльності не є предметом виключно однієї галузі права - вона перетинається з іншими галузями. Проте, як визначають фахівці в галузі права, при цьому лише одній галузі належить вирішальна роль. У межах конкретної предметної сфери галузі права здійснюється регулювання відносин між фізичними та юридичними особами, які є суб'єктами цих відносин. Для кожної галузі права правовому регулюванню підлягають: відносини суб'єктів, що пов'язані певним інтересом стосовно конкретного предмету у визначеній сфері, поведінка суб'єктів права, яка оцінюється з точки зору інтересів суспільства, держави або інших суб'єктів права.

Варто уточнити, що інформація не є об'єктом інформаційного права, оскільки до структури об'єкта кожної галузі права включаються тільки суспільні відносини. Втім, у кожному конкретному випадку вони мають свої особливості, зумовлені специфікою самого об'єкту, тобто в даному разі - інформацією. Зрозуміло, що групи суспільних відносин, які є об'єктом інформаційного права, неоднорідні, оскільки неоднорідною є власне інформація. Їх об'єднує лише те, що об'єктом цих відносин є інформація та похідні від неї у вигляді певних інформаційних продуктів, послуг.

У нинішніх умовах розвитку інформаційного права говорити про наявність в його предметній галузі груп інформаційних відносин, пов'язаних із похідними від інформації - інформаційними продуктами та послугами - можна лише з певними припущеннями. Подібне становище пояснюється як відсутністю юридичної моделі спеціального права на інформацію, яке б виконувало функції, аналогічні функціям права власності на майно, так і труднощами, пов'язаними з тим, що правовому регулюванню підлягають виключно ті суспільні відносини, які можна проконтролювати ззовні. Саму ж інформацію - якщо її розглядати у вигляді відомостей - контролювати можна лише в обмежених обсягах, оскільки відомості відновлюються актами їх передавання та мають ознаки, які юридична наука дотепер достатньо мірою ще не дослідила.

Неоднорідність самого об'єкту інформаційного права призводить до неоднорідності суспільних відносин в інформаційній сфері, що, в свою чергу, викликає складнощі стосовно визначення предметної галузі інформаційного права. Враховуючи наведене, об'єкт інформаційного права - є сукупністю якісно однорідних суспільних відносин, урегульованих правовими нормами.

Об'єктом інформаційного права є суспільні відносини, які пов'язані зі створенням, формуванням, зберіганням, обробкою, поширенням, використанням інформаційних продуктів, наданням інформаційних послуг, управ-

лінням процесом формування й використання інформаційного продукту та надання інформаційних послуг, розвитком і застосуванням нових технологій роботи з інформацією та її передавання в системах і мережах комунікацій, посиленням безпеки в інформаційній сфері, а також з юридичною відповідальністю суб'єктів права у цих відносинах.

Об'єкт правового регулювання являє собою умовне виділення визначеного відособленого кола суспільних відносин, що мають єдину якість. Це дозволяє узагальнити норми права, що регулюють коло суспільних відносин, у таку нормативну спільність як галузь права.

Наприклад, об'єктом екологічного права є відособлена група суспільних відносин з раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; об'єкт аграрного права складається із суспільних відносин з організації та діяльності сільськогосподарських виробників; земельного права – суспільні відносини по раціональному використанню й охороні земель; адміністративного права – управлінські відносини; трудового права – трудові відносини тощо. Необхідно зауважити, що кожна галузь має свою, відносно відокремлену, сферу регулювання.

Предметом же правового регулювання називають сферу діяльності, у якій певна галузь права здійснює юридичне регулювання. Крім того, І. Жиляєв виділяє:

предмет відносин - інформація у формі документа;

відносини взаємопов'язаних суб'єктів із зазначеного предмету, які регулюються правовими нормами;

предметна сфера права - механізм регулювання відносин суб'єктів стосовно предмету їх інтересу - документа з урахуванням сукупності прав та обов'язків усіх взаємопов'язаних суб'єктів.

Основним предметом правових відносин в інформаційній сфері є інформація.

Предмет правового регулювання вказує, на яку групу суспільних відносин спрямований вплив норм права (має відповідати на запитання "що?").

Відокремлення предмета правового регулювання однієї галузі від іншої здійснюється на основі виділення якісної однорідності складових його елементів: суб'єкта; об'єкта; змісту; динамічних факторів.

Наприклад, у трудових суспільних відносинах суб'єктами виступають працівники та роботодавці, об'єктом – предмети праці, змістом - трудова діяльність, динамічними факторами – потреби у робочій силі, що постійно змінюються.

Предмет правового регулювання звичайно розглядають як визначальний критерій системи права. Можна стверджувати, що предмет правового регулювання – є головною, об'єктивною підставою для розподілу правових норм по галузях права [5, 262].

Сьогодні не існує єдиного визначення предмету інформаційного права. Так, за В. Копиловим, предмет правового регулювання інформаційного

права складають інформаційні відносини, що виникають, що змінюються і припиняються при звертанні інформації в інформаційній сфері в результаті здійснення інформаційних процесів відносин [1, 99]. Тобто, предметом інформаційного права автор виділяє ні інформацію, а суспільні інформаційні відносини.

Досить обгрунтованим представляється припущення про те, що у деяких відносинах предметом можуть бути відразу кілька об'єктів прав [6, 13].

Окремі автори виділяють разом з об'єктом, провідний та безпосередній предмет інформаційного права, а саме: об'єктом визначаються суспільні інформаційні відносини; провідним предметом – інформацію; безпосереднім – конкретні види та форми інформації щодо конкретних інформаційних відносин, інформаційної діяльності тощо [7, 59].

Висловлюються припущення на користь інформаційного права спочатку на користь нового комплексного інституту – "права інформації". Предметом самостійного правового регулювання можуть бути суспільні відносини в сфері інформації, що включають питання її одержання, використання та поширення, правового захисту, права власності на неї, боротьби з комп'ютерною злочинністю, також договірні відносини в сфері інформатики.

Таким чином, за результатами аналізу правового регулювання інформаційних відносин в Україні та в міжнародній практиці можна визначити, що основним об'єктом регулювання інформаційного права є суспільні інформаційні відносини; основним предметом суспільних відносин - інформація (відомості, дані, знання, таємниця тощо).

Сьогодні варто відмовитись від наступного принципового підходу, який припускає можливість встановлення прогалін у праві за рахунок їх штучного вишукування. На практиці виявлення прогалін правового регулювання відбувається об'єктивно: з того, що якийсь орган або посадова особа зупиняється у вирішенні справи через відсутність правового інструмента, що дозволяє відповісти на питання, які стали перед визначеною особою [8, 203]. Таким правовим інструментом є норма права, і тільки від точного встановлення предмету та об'єкту правового регулювання залежить вірність її застосування.

Перспективними на майбутнє будуть дослідження автора у сфері виділення і обгрунтування кожного з об'єктів права інформації і з'ясування їх взаємозв'язку і міри впливу на предмет права інформації.

Зроблені висновки мають бути обов'язково враховані не тільки під час безпосереднього застосування норм права для врегулювання суспільних інформаційних відносин, але й під час законотворчої діяльності, що в подальшому сприятиме вдосконаленню сучасного вітчизняного інформаційного законодавства.

Література:

1. Копылов В.А. Информационное право: // В. Копылов. Учебник.-2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2003.-512с.
2. Северин В.А. Правовое регулирование информационных отношений // В. Северин. – Вестник Моск. ун-та. Сер.11. Право. – 2000. – №5. – С. 21-36.
3. Тихомиров Ю.А. Публичное право // Ю. Тихомиров. – М.:1995,-с.198.
4. Шевченко М.Ю. Основи інформаційної безпеки автоматизованої інформаційної системи державної податкової служби України/Навчальний посібник/За заг.ред. М.Я. Азарова. // М. Шевченко. – Ірпінь:Академія ДПС України, 2003.-466с.
5. Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник // О. Скаун. Х.: Консум, 2000.-704 с.
6. Чуковская Е.Э. Аудиовизуальный бизнес. Договорное регулирование.// Е. Чуковская. – М.:Рос. Консульт, 1999.-336 с.
7. Основи інформаційного права України: Навч. Посіб. / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; За ред.М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. - К.: Знання, 2004.-274с.
8. Крюков В.И. Компьютеризация государственного управления: сущность и правовые проблемы. // В. Крюков. – М.: Наука,1990.-224 с.

В исследовании автор рассматривает актуальность проблем, связанных с формированием информационного права, выявляет особенности информационных отношений. Автор определяет предмет и объект информационного права, исследует соотношение между ними, исходя из того, что является общим и частным для отрасли информационного права. Особенное внимание уделено выявлению элемента, который объединяет общественные отношения, урегулированные нормами права информации в едиственный комплекс.

Ключевые слова: предмет информационного права, объект информационного права, информационные отношения, информация, право информации.

In research an author examines actuality of the problems related to forming of informative right, finds out the features of informative relations. The author determines a phenomom and object of informative right, investigates a betweenness by them, coming from that is general and concrete for the field of informative law. The special attention is spared to the exposure of element, that combines public relations well-regulated the norms of right for information in an only complex.

Keywords: the article of informative right, object of informative right, informative relations, information, right for information.